

Kinga Michałowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Finansów, Katedra Prawa
Cywilnego i Gospodarczego
kinga.michalowska@wp.pl

**DOBRE IMIĘ OSOBY PRAWNEJ
W ŚWIELE ORZECZNICTWA**

Streszczenie: W artykule przedstawiono stanowisko doktryny i orzecznictwa w zakresie treści i ochrony dobrego imienia jako jednego z kluczowych dóbr osobistych w zakresie niemajątkowej ochrony dóbr osobistych osoby prawnej. Badaniem objęto kwestie pojęciowe oraz niejednolite stanowiska orzecznictwa w odniesieniu do przykładowych sytuacji naruszeń dobrego imienia osoby prawnej, w tym kwestii rozpowszechniania niezgodnych z prawdą informacji oraz informacji prawdziwych, kwestię identyfikacji zarzutów kierowanych przeciwko organom, wspólnikom i pracownikom osoby prawnej oraz zagadnienie kompensacji poprzez zadośćuczynienie.

Słowa kluczowe: dobre imię, osoba prawna, dobra osobiste, renoma, reputacja, zadośćuczynienie

Klasyfikacja JEL: K 19, K 22, K 29.

**REPUTATION OF A LEGAL ENTITY IN THE LIGHT
OF CASE LAW**

Abstract: This paper presents the legal doctrine and case law on the content and protection of reputation. Reputation (good name) is one of the most important aspects of a legal entity's rights in terms of protecting their non-pecuniary interests. The research includes conceptual issues as well as inconsistent positions in case law regarding particular situations. The paper raises the question of the dissemination of information (either fraudulent or true), as well as the issue of accusations directed against the institutions, associates and employees of a legal entity and the topic of remedy.

Keywords: reputation, good name, legal person, personal rights, compensation.

Wstęp

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest zagadnienie ochrony dobrego imienia osoby prawnej analizowanego na tle ogólnych zasad ochrony dóbr osobistych kodeksu cywilnego. Zarówno doktryna, jak i orzecznictwo są zgodne, że prawa osobiste nie stanowią wyłącznego atrybutu osoby fizycznej, chroniąc właściwe i wyodrębnione dla osoby prawnej wartości. Analiza orzecznictwa wskazuje liczne sytuacje powodujące podważanie zaufania do podmiotu, poprzez formułowane w stosunku do niego zarzuty nieuczciwości, niekompetencji, nierzetelności i inne podważające opinię o nim zarzuty. Bez względu na formę i zakres dotyczą one – ujmowanego najczęściej w uogólnionej postaci – dobra, którym jest dobre imię osoby prawnej. Jak trafnie podkreślił Sąd Najwyższy [Wyrok SN z dnia 11 stycznia 2007], „do naruszenia dobra osobistego osoby prawnej, w szczególności jej prawa do dobrego imienia (dobrej sławy, reputacji), dochodzi dopiero wówczas, gdy zachowanie sprawcy prowadzi (lub potencjalnie może prowadzić) do utraty zaufania do niej, potrzebnego do prawidłowego jej funkcjonowania w zakresie swych zadań”. Ze względu na ogólną regulację kodeksu cywilnego istotnymi aspektami poddanymi badaniu są zagadnienia znaczenia pojęciowego dobrego imienia, zakresu ochrony oraz przewidzianych w sytuacjach ich zagrożenia lub naruszenia roszczeń podmiotu. Stanowiące punkt odniesienia regulacje odnoszące się do dóbr osobistych osób fizycznych – nie zawsze ze względu na odmienny charakter dóbr osobistych osób prawnych – znajdują swoje zastosowanie, stąd nieprzeceniona dla badanego zagadnienia jest analiza orzecznictwa.

1. Natura i charakter dóbr osobistych osoby prawnej

Ze względu na przyjęty przez kodeks cywilny (k.c.) „oszczędny” zapis art. 43, punktem wyjścia większości rozważań jest ustalenie przedmiotu i zakresu ochrony. Katalog dóbr osobistych osób prawnych oraz – na mocy art. 33¹ § 1 k.c. – jednostek organizacyjnych, konstruowany jest z uwzględnieniem odpowiedniego zastosowania art. 23 k.c. [Pazdan 2012, s. 209]¹ w zakresie jego otwartości, wielości dóbr osobistych oraz praw podmiotowych

¹ Tak też: Cisek [1989, s. 39], Grzybowski [1957, s. 74], Kubiak-Cyrul [2005, s.10], Panowicz-Lipska [1975, s. 29], Radwański [1996, s. 136 i n.], Szpunar [1979b, s. 106] i Wojciechowska [1994, s. 376 i n.].

osobistych, na których oparta jest ich ochrona. Przyjęta przez kodeks w art. 23 otwarta konstrukcja katalogu, przy jednoczesnym braku ogólnej definicji tego terminu, gwarantuje konieczną w tym zakresie elastyczność. Tak jak ewoluuje przykładowy katalog dóbr osobistych² osób fizycznych, wraz ze zmieniającymi się zewnętrznymi zagrożeniami i ryzykiem wtargnięcia w gwarantowaną podmiotowi strefę jego aktywności orzecznictwo doprecyzowuje i wyodrębnia wartości stanowiące cenne dla osoby prawnej i jej aktywności dobra. Ochrona dóbr osobistych osób prawnych jest realizowana poprzez konstrukcję praw podmiotowych odpowiadających poszczególnym dobrom osobistym [Kubiak-Cyrul 2005, s. 137]³. Obecnie powszechnie akceptowany jest pogląd, że ochrona ta jest oparta na konstrukcji wielości dóbr osobistych i wielości odpowiadających im praw podmiotowych, z zaakcentowaniem konieczności posługiwania się kryterium obiektywnym przy objaśnianiu istoty dobra i jego naruszenia [Pazdan 2012, s. 209]. Odpowiednikiem obowiązującego art. 43 k.c. jest art. 54 projektu kodeksu cywilnego. Komisja Kodyfikacyjna uznała, że formuła obecnego przepisu, który ogranicza się do stwierdzenia, że „przepisy o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych”, jest zbyt ogólna, a „odpowiednie stosowanie” nie jest rozumiane jednolicie [Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego 2008, s. 59].

Ów niedookreślony, przykładowy zakres powoduje trudności w zdefiniowaniu pojęcia dobra osobistego osoby prawnej. Poszczególni autorzy, podejmując próby zdefiniowania bądź określenia natury dóbr, akcentują rozmaite ich aspekty, starając się wskazać właściwe dla nich cechy wyróżniające. W ujęciu Panowicz-Lipskiej [1975, s. 28] dobra osobiste osoby prawnej to „wartości niemajątkowe, dzięki istnieniu których osoba prawna może prawidłowo, zgodnie ze swoim zakresem zadań funkcjonować”. Granecki [2002, s. 8] za dobra osobiste osób prawnych uznaje „niemajątkowe dobra, mające swe źródło w konstytucyjnych zasadach ustrojowych gospodarki państwa”. W ocenie Koczanowskiego [1990, s. 34–35; 1999, s. 7] „dobrem osobistym osoby prawnej będzie każde dobro, którego istotą jest silny, osobisty związek

² „Pojęcie to [dóbr osobistych – przyp. aut.] należy odnosić do określonego poziomu rozwoju technologicznego i cywilizacyjnego, przyjętych w społeczeństwie zasad moralnych i prawnych, istniejącego rodzaju stosunków społecznych, gospodarczych, nawet politycznych” [Uchwała SN z dnia 16 lipca 1993].

³ Do upowszechnienia i ugruntowania poglądów na temat koncepcji osobistych praw podmiotowych szczególnie wkład wniósł Z. Radwański [1996, s. 75 i n.], który prawo podmiotowe definiował jako sytuację prawną wyznaczoną podmiotom przez obowiązujące normy prawne, chroniące ich prawne interesy.

z podmiotem, stanowiący element »osobistości«. Sąd Najwyższy wskazał, że „dobra osobiste osób prawnych – to wartości niemajątkowe, dzięki którym osoba prawna może funkcjonować zgodnie ze swym zakresem działań” [Wyrok SN z dnia 14 listopada 1986].

Za źródło dóbr osobistych osoby prawnej przyjmuje się osobowość prawną nadaną przez przepis prawny [Matys 2006, s. 521], co stanowi pewnego rodzaju odniesienie do osobowej godności człowieka jako źródła ochrony dóbr osobistych osoby fizycznej. Charakter prawny osobistych praw podmiotowych wyznacza ogólna natura tych dóbr, co pozwala na zaliczenie ich do praw bezwzględnych, ich przedmiotem są dobra nierozzerwalnie związane z podmiotem uprawnionym, przez co są one niezbywalne i nieprzenaszalne [Kubiak-Cyruł 2005, s. 136]. Zarówno doktryna, jak i judykatura podkreślają niemajątkowy charakter dóbr osobistych, przy czym większość autorów wskazuje jednocześnie, że prawa te nie są pozbawione pewnego akcentu majątkowego [Zoll 1946, s. 110]⁴, który zauważalny jest na dwóch płaszczyznach – komercjalizacji niektórych dóbr i odpłatnego udzielania zgody na ich eksploatację oraz odszkodowawczej strony bezprawnej eksploatacji cudzych dóbr osobistych. Warto przypomnieć, że analiza historycznego ujęcia dóbr osobistych, szczególnie trafnie ujęta przez F. Zolla, wskazywała wyraźnie, że jako podstawową cechę klasyfikacyjną dóbr osobistych wskazywano nie ich niemajątkowy charakter, a szczególną więź upatrywaną w „braku substratu oddzielnego, który by można wyróżnić jako przedmiot prawa” [Zoll 1946, s. 110]⁵, z jednoczesnym zaakcentowaniem ich majątkowego potencjału [Zoll 1946, s. 112]⁶. Ten silny związek dóbr osobistych osoby prawnej ze sferą stosunków majątkowych uzasadnia założenie, że w wypadku osób prawnych – podmiotów aktywnych gospodarczo, przy ochronie ich dóbr osobistych trudno jest odróżnić interesy majątkowe od osobistych, ponieważ często naruszenie dóbr osobistych prowadzi do naruszenia interesów majątkowych [Kremis 2002, s. 69]. Merkantylizacja różnych obszarów życia obejmuje swym zakresem również niektóre dobra osobiste, sprawiając, że ten niezagospodarowany obszar wymaga coraz ściślejszych rozwiązań prawnych, związanych z zachodzącymi w nim zmianami. Ekonomizacja obszaru

⁴ Tak też Szpunar [1979b, s. 94–95].

⁵ Podobnie Cisek [1989, s. 7 i n.]; autor przedstawia dogłębną analizę niemajątkowej ochrony dóbr osobistych w ujęciu historycznym.

⁶ W ujęciu autora „prawa te nie są pozbawione niemajątkowego charakteru. Ciało i dusza ludzka, nietykalność ich i wolność, stanowią wspólne w pojęciu prawnika dobro, gdyż one są warunkami i przyczynkami siły zarobkowej człowieka, która przedstawia wartość dającą się oznaczyć w pieniądzach” [za: Balcarczyk 2009, s. 26].

dóbr osobistych jest zauważalna w postaci zmian w majątku określonych podmiotów. Pewne zdarzenia mogą wywołać reperkusje (powiększenie lub uszczuplenie) w stanie majątkowym. Mogą one dotyczyć zarówno sytuacji związanych z działaniami naruszającymi dobra osobiste (np. bezprawne wykorzystanie cudzego dobra i związana z nim konieczność zapłaty odszkodowania czy zwrotu bezpodstawnie uzyskanych korzyści), jak i działań podejmowanych przez podmioty uprawnione w zakresie korzyści związanych z eksploatacją dobra osobistego, w sytuacji gdy charakter dobra na to zezwala. W ocenie Koczanowskiego [1999, s. 35], dobro takie może z czasem uzyskać wymierną wartość majątkową, co nie powinno być traktowane jako jego swoista degradacja, powodująca konieczność przekwalifikowania do grupy dóbr majątkowych, dopóki ten ścisły związek osobisty jest zachowany.

Mimo brzmienia art. 43 k.c., natura dóbr osobistych osób prawnych wskazuje na istotne różnice w stosunku do dóbr osób fizycznych, wynikające z ich strukturalno-funkcjonalnej specyfiki oraz celu działalności. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, „do osób prawnych można stosować wprost jedynie art. 24 k.c., a pozostałe przepisy tylko po dokonaniu odpowiedniej modyfikacji uwzględniającej odmienności strukturalne i funkcjonalne osób fizycznych i osób prawnych. Zakres dóbr osobistych przysługujących obu tym podmiotom nie jest jednakowy. Przepis art. 43 k.c. nie chroni dóbr osobistych związanych immanentnie z osobą fizyczną, jak życie, zdrowie, wolność sumienia, kult osoby zmarłej. Przy wyznaczaniu zakresu ochrony dóbr osobistych służących osobom prawnym podstawowe znaczenie mają cel działalności i funkcja osób prawnych” [Wyrok SN z dnia 26 października 2006].

Ze względu na brak wzorowanego na art. 23 k.c. katalogu dóbr osobistych osób prawnych, z uwzględnieniem ugruntowanego stanowiska doktryny i orzecznictwa, dobrami tymi są: nazwa, firma, dobre imię, tajemnica korespondencji, nietykalność pomieszczeń oraz dane osobowe. W odniesieniu do dóbr osobistych w postaci wizerunku czy prywatności informacyjnej orzecznictwo nie jest zgodne, zajmowane są w nim mocno zróżnicowane stanowiska. Zgodnie z zarysowanym we wstępie przedmiotem rozważań, dalsza analiza będzie skupiona jedynie na dobrym imieniu osoby prawnej.

2. Dobre imię osoby prawnej

W ogólnym ujęciu dobre imię osoby prawnej to dobre mniemanie innych osób o danym podmiocie prawa, w szczególności ze względu na jego działalność [Kubiak-Cyrul 2005, s. 165]. Podstawą tego pozytywnego mniemania

są niewątpliwie wypowiedzi opisowe, wypowiedzi oceniające i informacje o podmiocie, wynikające zarówno z rozmaitych powszechnie dostępnych danych związanych z prowadzoną przez podmiot aktywnością (szczególnie w zakresie aktywności gospodarczej), jak i z tych oceniających, wpływających bezpośrednio na opinię o nim. Zdaniem Sądu Najwyższego, „Dobre imię osoby prawnej jest łączone z opinią, jaką o niej mają inne osoby ze względu na zakres jej odpowiedzialności [...] Dobre imię osoby prawnej naruszają wypowiedzi, które, obiektywnie oceniając, przypisują osobie prawnej niewłaściwe postępowanie mogące spowodować utratę do niej zaufania potrzebnego do prawidłowego funkcjonowania w zakresie swych zadań” [Wyrok SN z dnia 9 czerwca 2005]. Podstaw znaczeniowych pojęcia „dobre imię” powszechnie upatruje się w czci osoby fizycznej, w której wskazuje się na dwa aspekty – zewnętrzny, rozumiany jako dobre imię, i wewnętrzny, odpowiadający pojęciu godności osobistej [Szpunar 1999, s. 101]. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, „cześć, dobre imię, dobra sława człowieka są pojęciami obejmującymi wszystkie dziedziny jego życia osobistego, zawodowego i społecznego. Naruszenie czci może więc nastąpić zarówno przez pomówienie o ujemne postępowanie w życiu osobistym i rodzinnym, jak i przez zarzucenie niewłaściwego postępowania w życiu zawodowym, naruszające dobre imię danej osoby i mogące narazić ją na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania zawodu lub innej działalności” [Wyrok SN z dnia 29 października 1971]. Uwagi te pozostają w pełni aktualne w odniesieniu do dobrego imienia osoby prawnej. W odniesieniu do osoby prawnej, jedynie część zewnętrzna, określana jako dobre imię, wiąże się z opinią, jaką inni ludzie mają o danej osobie [Kubiak-Cyruł 2005, s. 165].

W zakresie pojęciowym określenie „dobre imię” często jest zastępowane określeniami: renoma, reputacja, marka, sława (rozgłos), ugruntowana pozycja. Orzecznictwo podkreśla, że „dobrem osoby prawnej jest m.in. dobre imię, rozumiane jako marka, ugruntowana pozycja” [Wyrok SA w Białymstoku z dnia 25 kwietnia 2013]. W znaczeniu językowym określenia: „renoma” (fr. *renommée*), „reputacja” (fr. *réputation*), jak i „marka” (niem. *die Marke*) oraz „sława” oznaczają dobrą opinię, przy czym określenie „sława” może dodatkowo oznaczać „rozgłos”, czyli inaczej „bycie powszechnie znanym ze względu na swoje osiągnięcia”⁷, a „marka” to również „znak identyfikujący”

⁷ Orzecznictwo podkreśla, że „Naruszenie dobrej sławy osoby prawnej może nastąpić przede wszystkim przez zarzucenie tej osobie, a w szczególności jej organom, niewłaściwego postępowania mogącego narazić ją na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania działalności” [Wyrok SA w Białymstoku z dnia 25 kwietnia 2013].

(„znak firmowy”) [*Wielki słownik języka polskiego* 2014, hasła: sława, rozgłos, marka]. Tak więc w znaczeniu językowym „dobre imię osoby prawnej” to inaczej dobra opinia o niej, a jej zakwestionowanie może być odebrane jako podważenie zaufania, które w ocenie orzecznictwa stanowi „niezbędny element warunkujący możliwość funkcjonowania osoby prawnej” [Wyrok SA w Krakowie z dnia 13 sierpnia 1999]. Orzecznictwo w dość jednolity sposób przyjęło, że określenia renoma, reputacja i sława mieszczą się w określeniu „dobre imię”, wypełniając je jako elementy składowe⁸ bądź też stanowiąc odpowiedniki pojęcia dobre imię⁹. Można jednak wskazać na orzeczenia, które dobre imię osoby prawnej wiążą z innym dobrem osobistym w postaci wizerunku. Sąd Najwyższy podkreśla, że „przez pojęcie »wizerunek« osoby prawnej należy rozumieć ogół cech charakteryzujących w powszechnym odczuciu ten podmiot, warunkujących zwłaszcza jego opinię i renomę handlową” [Wyrok SN z dnia 7 października 2009]. Wcześniejsze orzeczenie Sądu Najwyższego wskazywało, że „kryterium zewnętrznego postrzegania usprawiedliwia tezę o istnieniu dobra osobistego osoby prawnej w postaci znaku ją symbolizującego [...]. Symbol osoby prawnej jest nośnikiem jej tożsamości w zewnętrznym odbiorze i podobnie jak nazwa czy firma stanowi dobro osobiste osoby prawnej. W tym sensie stanowi wizerunek osoby prawnej” [Wyrok SN z dnia 7 marca 2003]. Odmienne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Krakowie, jednoznacznie wskazując, że „na podstawie art. 43 k.c. przepisy o ochronie dóbr osobistych stosuje się odpowiednio do osób prawnych. Jednakże ze specyfiki dobra osobistego, jakim jest wizerunek, wynika przysługiwanie jego ochrony wyłącznie osobom fizycznym, a nie osobom prawnym” [Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 grudnia 2012]¹⁰.

3. Przykładowe sytuacje naruszeń dobrego imienia osoby prawnej w świetle orzecznictwa

Podstawą roszczeń o naruszenie jest w pierwszej kolejności możliwość identyfikacji podmiotowej, powiązania naruszenia z podmiotem i wykazania, że

⁸ „Wśród wymienionych dóbr osobistych ustawa wymienia cześć osoby fizycznej, której odpowiednikiem jest dobre imię osoby prawnej, czyli sława, reputacja, renoma” [Wyrok SO w Warszawie z dnia 18 marca 2013].

⁹ „Odpowiednikiem dobrego imienia osoby prawnej jest jej renoma czy też *goodwill*” [Wyrok SA w Warszawie z dnia 9 maja 2013].

¹⁰ Tak też Grzybczyk [1999, s. 119].

działania naruszające były skierowane przeciwko niemu, powodując zagrożenie lub naruszenie¹¹. Naruszenie dobrego imienia osoby prawnej można sprowadzić do trzech sytuacji. Pierwsza polega na rozpowszechnieniu nieprawdziwych informacji o podmiocie, które podważają reputację podmiotu, prowadząc do zakwestionowania jego wiarygodności jako uczestnika obrotu gospodarczego. Druga sprowadza się do rozpowszechniania wypowiedzi wartościujących, w których szeroko rozumiana działalność podmiotu zostaje poddana krytyce. Orzeczenie podkreśla, że „renoma w odniesieniu do publikacji na forum internetowym może być poddana krytyce, szczególnie gdy wpisy dotyczą opinii o funkcjonowaniu podmiotu czy świadczonych przez niego usługach” [Wyrok SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2014]. Sytuacja trzecia to stan, gdy opublikowanie prawdziwej informacji o podmiocie może stanowić naruszenie dobrego imienia.

Pierwsza sytuacja powoduje uruchomienie środków ochrony przewidzianej dla ochrony dóbr osobistych, gdyż rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji nie tylko uruchamia ochronę przewidzianą na gruncie art. 23 k.c. i art. 43 k.c. Dodatkowo, ze względu na możliwą w sytuacji naruszenia dóbr osobistych kumulację z ochroną gwarantowaną w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (u.z.n.k.), przy czym, ze względu na jej zakres, stanowi ona szczególnie zastrzeżony do określonego w niej zakresu podmiotowego i przedmiotowego sposób dochodzenia roszczeń w sytuacji dokonania czynów nieuczciwej konkurencji. Należy podkreślić, że zarówno doktryna, jak i orzecznictwo stoją na stanowisku odrębności zakresów ustawy o zwalczaniu czynów nieuczciwej konkurencji i ochrony dóbr osobistych na gruncie kodeksu cywilnego. Tylko posiłkowo dopuszcza się korzystanie z dorobku kodeksu w sprawach z zakresu czynów nieuczciwej konkurencji, np. sytuacja roszczenia o złożenie oświadczenia z art. 18 ust. 1 pkt 3 u.z.n.k. [Rasiewicz 2011; Wyrok SA w Katowicach z dnia 10 listopada 2005; Wyrok SN z dnia 7 marca 2007].

W odniesieniu do sytuacji drugiej – poddania krytyce działalności osoby prawnej – kluczowe znaczenie ma rodzaj krytyki. W sytuacji wypowiedzi oceniających mieszczących się w granicach rzeczywistej i konstruktywnej krytyki są one dozwolone [Szpunar 1979a, s. 34]. Jeśli jednak nie znajdują oparcia w faktach, należy je uznać za naruszające dobra osobiste. Natomiast w sytuacji, gdy opublikowanie prawdziwej informacji o podmiocie może stanowić

¹¹ „Nie może być mowy o ochronie dóbr osobistych osoby prawnej, która w artykule, publikacji, wpisie na stronie internetowej nie została w ogóle ujawniona. Nie można z treści kwestionowanego wpisu wywnioskować, aby dotyczył on podmiotowo powoda. Wpis dotyczył przedmiotowo produktów oznaczonych [...], mógł dotyczyć produktów dostarczanych przez firmę [...], ale nie odnosił się do powoda” [Wyrok SO we Wrocławiu z dnia 28 czerwca 2013].

naruszenie dobrego imienia, podstawowe znaczenie ma kontekst sytuacyjny i społeczny odbiór takiej informacji. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, „uwzględnić należy nie tylko semantyczne znaczenie użytych słów, ale również kontekst sytuacyjny i społeczny jego odbiór oceniany według kryteriów właściwych dla ludzi rozsądnych i uczciwych” [Wyrok SN z dnia 23 maja 2002].

Liczne wątpliwości dotyczą sytuacji zarzutów kierowanych przeciwko osobom tworzącym organy osoby prawnej oraz przeciwko jej pracownikom. Ponieważ osoba prawna działa przez swoje organy, które z kolei tworzą osoby fizyczne, nie można w oczywisty sposób postawić znaku równości pomiędzy naruszeniem dóbr osobistych członków jej organów – czyli osób fizycznych – a jednoczesnym naruszeniem dóbr osobistych osoby prawnej. Każdy przypadek należy oceniać indywidualnie. Analiza orzecznictwa wykazuje znaczną płynność poglądów, poczynając od stanowiska, w którym Sąd Najwyższy wskazał, że zarzuty kierowane przeciwko pracownikom osoby prawnej naruszają dobre imię osoby: „Sugerując nieuczciwość w działaniu urzędników Gminy, można naruszyć dobre imię samej Gminy, która działa przez swoich pracowników. To oni swoją postawą i pracą stanowią o jej opinii w ocenie społecznej” [Wyrok SN z dnia 9 lutego 2002]. Niewielką zmianę w podejściu, poprzez poszerzenie zakresu podmiotowego adresata zarzutów, zasygnalizował Sąd Apelacyjny w Warszawie, stwierdzając, że „Podlegającym ochronie dobrem osobistym [...] osoby prawnej jest jej dobra sława. Naruszenie dobrej sławy osoby prawnej może nastąpić przede wszystkim przez zarzucenie tej osobie, a w szczególności jej organom, niewłaściwego postępowania mogącego ją narazić na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania działalności” [Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 maja 2006]. W kolejnym wyroku Sąd Najwyższy zaprezentował pogląd, w którym podkreślił, że „Dobra osobiste osoby prawnej nie mogą być łączone jedynie z organami tej osoby, ponieważ nie wypełniają one substratu osobowego osoby prawnej. Dóbr osobistych osoby prawnej nie należy również łączyć z poszczególnymi osobami fizycznymi tworzącymi substrat osobowy osoby prawnej. Istotą osoby prawnej jest bowiem to, że jest ona odrębnym podmiotem prawa, wobec czego naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej dotyka całości substratu osobowego, a nie niektórych tylko wchodzących w jego skład osób fizycznych” [Wyrok SN z dnia 11 stycznia 2007]¹². W jednym z najnowszych

¹² Do substratu osobowego osoby prawnej odniósł się również Sąd Najwyższy, podkreślając, że „osoba prawna nie może być podmiotem wolnościowego prawa osobistego, posiadająca wprawdzie substrat osobowy, ale stanowiąca sztuczny twór organizacyjny, nie może być podmiotem tego prawa” [Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 2013].

orzeczeń dotyczących relacji zarzutów kierowanych przeciwko organom bądź pracownikom osoby prawnej o naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej wskazano, że „Nie można naruszyć dóbr osobistych osoby prawnej jedynie poprzez naruszenie dóbr osobistych jej pracowników, współników czy członków organów, ponieważ nie wypełniają oni substratu osobowego” [Wyrok SA w Poznaniu z dnia 19 września 2013]. Tak więc co do zasady nie można uznać za naruszenie dóbr osobistych osoby prawnej naruszenia dóbr osobistych współników, członków organu czy pracowników. Niemniej nie można wykluczyć sytuacji, gdy ze względu na charakter zarzutu, skierowanego personalnie przeciwko któremuś ze wskazanych podmiotów, wpłynie to na opinię (dobre imię) podmiotu. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Krakowie: „nie są wyłączone sytuacje, gdy zarzut skierowany wobec poszczególnych osób fizycznych może być tego rodzaju, iż obiektywnie rzecz biorąc, narusza również dobre imię określonej osoby prawnej” [Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 września 1999]. Przedstawiona analiza wskazuje, że sytuacje naruszenia dobrego imienia osoby prawnej w wyniku zarzutów kierowanych pod adresem jej organów lub pracowników należy każdorazowo oceniać ze strony adresata zarzutu.

Ze względu na tę samą co w odniesieniu do ochrony dóbr osobistych osób fizycznych konstrukcję i podstawę prawną, w sytuacji naruszenia dobra osobistego osobie prawnej przysługują te same roszczenia. O ile roszczenia odszkodowawcze nie budzą wątpliwości, o tyle w odniesieniu do zadośćuczynienia orzecznictwo jest podzielone. Należy jednak zaznaczyć, że osoba prawna (mimo że w przeciwieństwie do osoby fizycznej nie posiada cech psychofizycznych) może mieć status pokrzywdzonego [Wyrok SN z dnia 14 maja 2009]. Formą rekompensaty szkody niemajątkowej (krzywdy) jest zadośćuczynienie w rozumieniu art. 445 k.c. i 448 k.c. Przy tym w odniesieniu do osoby prawnej to właśnie pojęcie krzywdy w rozumieniu art. 448 k.c. będzie stanowić podstawę do zadośćuczynienia. Przykładem niejednolitej linii orzeczniczej może być przywołane już orzeczenie SA w Krakowie, w którym sąd podkreślił, że „krzywda nie może aktualizować się u osób prawnych i nie da się sensownie wskazać analogicznego do krzywdy stanu osoby prawnej [...] osobom prawnym nie przysługuje roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne” [Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 września 1999]. W uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego podniesiono, że „pojęcie krzywdy, o którym mowa w art. 448 k.c., oznacza szkodę w znaczeniu niemajątkowym, będącą następstwem naruszenia dobra osobistego” [Uzasadnienie wyroku TK z dnia 7 lutego 2005]. Dodatkowym argumentem przemawiającym za zastosowaniem art. 448 k.c. jest odniesienie do funkcji zadośćuczynienia.

Sąd Apelacyjny w Warszawie zauważył, że „dodatkowym argumentem uzasadniającym zastosowanie art. 448 k.c. także do osoby prawnej jest [...], że zasądzenie pieniężnego zadośćuczynienia lub odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny realizuje nie tylko funkcję kompensacyjną, ale także funkcję satysfakcjonującą, represyjną oraz prewencyjno-wychowawczą” [Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 września 2013]¹³. Z kolei projekt kodeksu cywilnego nie przewiduje zadośćuczynienia dla osoby prawnej. Komisja zajęła stanowisko, że „roszczenie o zadośćuczynienie pieniężne, rozumiane jako rekompensata za cierpienie psychiczne i fizyczne, jest ściśle związane z psychofizyczną naturą człowieka i dlatego nie powinno przysługiwać osobom prawnym” [Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego 2008, s. 59–60].

Podsumowanie

W przeprowadzonej analizie wykazano ożywioną aktywność judykatury w zakresie zagadnienia dóbr osobistych osób prawnych. Ta szczególnie istotna, z powodu lakoniczności rozwiązań ustawowych, rola orzecznictwa pozwala nie tylko na wskazanie wiodących w nim nurtów, ale też – ze względu na konstrukcję katalogu art. 23 k.c. w związku z treścią art. 43 k.c. – kreuje nowe dobra osobiste osoby prawnej. Dobro osobiste w postaci dobrego imienia osoby prawnej w znaczeniu dobrej opinii o podmiocie stanowi przedmiot licznych naruszeń, wśród których szczególną uwagę zwracają sytuacje rozpowszechniania zarówno nieprawdziwych informacji o podmiocie (które, podważając jego reputację, powodują zakwestionowanie jego wiarygodności jako uczestnika obrotu gospodarczego), jak i informacji wprowadzających zgodnych z prawdą, ale powodujących naruszenie dobrego imienia podmiotu ze względu na kontekst sytuacyjny i społeczny odbiór takich informacji. Liczną grupę stanowią orzeczenia dotyczące zarzutów kierowanych przeciwko osobom tworzącym organy osoby prawnej oraz przeciwko jej pracownikom. Prezentowana tu niejednorodna linia orzecznicza wskazuje, że ocena kwalifikacji sytuacji naruszenia dobrego imienia osoby prawnej w wyniku zarzutów kierowanych pod adresem jej organów lub pracowników wymaga oceny ze strony adresata zarzutu. W odniesieniu do zagadnienia zasadności żądań osoby prawnej w przedmiocie zadośćuczynienia, traktując je jako formę rekompensaty szkody niemajątkowej, orzecznictwo, ze względu na funkcje tego rodzaju kompensacji, skłania się do uznania zasadności jego orzekania.

¹³ Porównaj też Wyrok SN z dnia 13 stycznia 2012 roku.

Bibliografia

Literatura

- Balcarczyk, J., 2009, *Prawo do wizerunku i jego komercjalizacja*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Cisek, A., 1989, *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Granecki, P., 2002, *Dobra osobiste w prawie polskim – zagadnienia dóbr osobistych osób prawnych*, Przegląd Sądowy, nr 5.
- Grzybczyk, K., 1999, *Naruszenie dobra osobistego w reklamie*, Rejent, nr 9.
- Grzybowski, S., 1957, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa.
- Koczanowski, J., 1990, *Osoby prawne zależne i ich dobra osobiste*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 325, s. 17–30.
- Koczanowski, J., 1999, *Ochrona dóbr osobistych osób prawnych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 39, s. 7.
- Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego, 2008, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, Warszawa, www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/kkpc/ksiega.rtf [dostęp: 19.12.2014].
- Kremis, J., 2002, w: Gniewek, E. (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego. Prawo cywilne*, t. 1, C.H. Beck, Warszawa.
- Kubiak-Cyruł, A., 2005, *Dobra osobiste osób prawnych*, Zakamycze, Kraków.
- Matys, J., 2006, *Dobra osobiste osób prawnych i ich niemajątkowa ochrona*, Monitor Prawniczy, nr 10.
- Panowicz-Lipska, J., 1975, *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa.
- Pazdan, M., 2012, w: Pietrzykowski, K. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 1–449¹⁰*, t. 1, C.H. Beck, Warszawa.
- Radwański, Z., 1996, *Prawo cywilne – część ogólna*, C.H. Beck, Warszawa.
- Rasiewicz, J., 2011, *Komentarz do art. 18 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, w: Zdyb, M. (red.), *Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz*, Lex (wersja elektroniczna), Warszawa.
- Szpunar, A., 1979a, *Ochrona czci w prawie cywilnym*, Studia Iuridica Silesiana, nr 5.
- Szpunar, A., 1979b, *Ochrona dóbr osobistych*, PWN, Warszawa.
- Szpunar, A., 1999, *Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
- Wielki słownik języka polskiego*, 2014, Instytut Języka Polskiego PAN, <http://www.wsjp.pl/> [dostęp: 19.12.2014].
- Wojciechowska, A., 1994, *Czy autorskie dobra osobiste są dobrami osobistymi prawa cywilnego?*, Kwartalnik Prawa Prywatnego, nr 3.
- Zoll, F., 1946, *Prawo cywilne w zarysie*, Księgarnia Powszechna, Kraków.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2014, poz. 121, z późn. zm.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, t.j. Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503, z późn. zm.

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 16 lipca 1993 r., I PZP 28/93, OSNC 1994, nr 1, poz. 2.

Uzasadnienie wyroku TK z dnia 7 lutego 2005 r., SK 49/3, OTK-A Zb. Urz. 2005, nr 2, poz. 13.

Wyrok SA w Białymstoku z dnia 25 kwietnia 2013 r., I ACa 102/13, LEX nr 1315629.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 10 listopada 2005 r., I ACa 1338/05, LEX nr 189369.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2014 r., I ACa 1086/13, niepubl.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 13 sierpnia 1999 r., I Acr 202/91, OSA 1992, z. 1, poz. 5.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 września 1999 r., I ACa 464/99, TPP 2002, nr 3, s. 131.

Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 grudnia 2012 r., I ACa 1224/12, LEX nr 1317893.

Wyrok SA w Poznaniu z dnia 19 września 2013 r., I ACa 653/13, LEX nr 1375830.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 23 maja 2006 r., VI ACa 1221/05, LEX nr 861430.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 9 maja 2013 r., VI ACa 1291/12, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, <http://orzeczenia.ms.gov.pl> [dostęp: 16.03.2014].

Wyrok SA w Warszawie z dnia 6 września 2013 r., I ACa 456/13, Lex nr 1394305.

Wyrok SN z dnia 29 października 1971 r., II CR 455/71, OSNC 1972, nr 4, poz. 77.

Wyrok SN z dnia 14 listopada 1986 r., SN II CR 295/86, OSNC 1988, nr 2–3, poz. 40.

Wyrok SN z dnia 9 lutego 2002 r., II CKN 740/00, LEX nr 1147737.

Wyrok SN z dnia 23 maja 2002 r., IV CNK 1076/00, niepubl.

Wyrok SN z dnia 7 marca 2003 r., I CKN 100/01, LEX nr 83833.

Wyrok SN z dnia 9 czerwca 2005 r., III CK 622/04, niepubl.

Wyrok SN z dnia 26 października 2006 r., I CSK 169/06, Baza Orzeczeń SN, <http://www.sn.pl/> [dostęp: 10.03.2014].

Wyrok SN z dnia 11 stycznia 2007 r., II CSK 392/06, OSP 2009, z. 5, poz. 55.

Wyrok SN z dnia 7 marca 2007 r., II CSK 493/06, LEX nr 278669.

Wyrok SN z dnia 14 maja 2009, I CSK 440/08, LEX nr 511034.

Wyrok SN z dnia 7 października 2009 r., III CSK 39/09, OSNC 2010, nr 4, poz. 100.

Wyrok SN z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 790/10, LEX nr 1129077.

Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 2013 r., III CSK 198/12, LEX nr 1353196.

Wyrok SO w Warszawie z dnia 18 marca 2013 r., XXV C 1289/12, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, <http://orzeczenia.ms.gov.pl> [dostęp: 10.03.2014].

Wyrok SO we Wrocławiu z dnia 28 czerwca 2013 r., I C 1306/11, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, <http://orzeczenia.ms.gov.pl> [dostęp: 16.03.2014].